

Laatste winterverblijf mopsvleermuis in Nederland?

Jan Piet Bekker

Wie in Zeeuws-Vlaanderen van Oostburg richting Knokke (België) gaat, komt halverwege aan de rechterkant langs het vestingstadje Sluis. Buiten de wallen ligt de grote ruïne van het voormalig jongenspensionaat Sint Joseph. Slechts weinigen wisten dat deze ruïne de winterverblijfplaats vormde voor de mopsvleermuis. Dit jaar is een start gemaakt met de sloop van deze ruïne om op deze in het oog lopende plek plaats te maken voor nieuwbouw. Nederland verliest hiermee de laatst bekende winterverblijfplaats voor mopsvleermuizen.

Eerste ontdekking

In de winter van 1981/82 vonden Gerhard Glas en Gerard Slob twee mopsvleermuizen *Barbastella barbastellus* in,

Mopsvleermuis.

Foto Dick Klees

Restant van de ruïne van het voormalig jongenspensio-
naat Sint Joseph te Sluis. *Foto Jan Piet Bekker.*

zoals het beschreven werd, "de kelders van een ruïne even buiten Sluis in Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen (atlasblok 53-18)" (Glas, 1982). Dat waren toen de eerste winterslapende mopsvleermuizen buiten de mergelgroeven van Zuid-Limburg. Na de winter van 1982/83 bleek de ruïne van het jongenspensio- naat de enige winterverblijfplaats te zijn van deze vleermuissoort. Nadien is dit object elke winter bezocht, waarbij steeds de mopsvleermuis vastgesteld kon worden. De tweede vleermuistel- ling werd verricht door Gerhard Glas samen met Bert Hanekamp. Rudi van Torre verrichtte de vleermuistellingen tot de winter 1986/87 (Lina, 1987). Sinds begin 1986 is de telling door mij uitge- voerd, in samenwerking met Kees Mos- tert en Dick Klees. Of de ruïne veel (vleermuis)toeristische belangstelling heeft getrokken, is mij niet bekend, maar het lijkt me onwaarschijnlijk. De eigenaar van het object voerde daarvoor een te constant ontmoedigingsbeleid zoals enkele van de hierboven ge- noemde onderzoekers hebben ervaren. Dit ontmoedigingsbeleid was niet ge- stoeld op beschermingsmotieven, maar had naar mijn indruk meer te maken met het territoriaal bewaken van het eigendom.

Het pensioonaat St. Joseph

Het jongenspensioonaat St. Joseph werd in 1906 gesticht door de Congrégation

des Ecoles Crétiennes. Vanuit het Noordfranse Saint Omer onderwezen Franse broeders tot 1940 aan dit pensio- naat, dat plaats bood aan zo'n 500 Franse jongens. Het gebouwencomplex had de vorm van een carré waarbij het voor- front ontbrak; aan het centrale deel was aan de achterzijde een verlenging ge- bouwd. De hele westelijke vleugel is in gebruik van een graanhandelaar terwijl in de punt van de oostvleugel een meubelfabriek is ondergebracht. De winter- verblijfplaats voor de vleermuizen be- vond zich in de kelders van de oostelijke vleugel. Het gedeelte met de bakkerij en enkele bijvertrekken leek redelijk goed geïsoleerd. De wanden waren voor een groot gedeelte afgestuct en het plafond bestond uit boogvormige gemetselde constructies. Hier en daar was een steunmuurtje gemetseld met veel open voegruimten. De raampjes, die op een hoogte van anderhalve meter net boven het maaiveld uitkwamen, waren alle met inmiddels verrotte luiken aan de bin- nenkant afgesloten. Boven de deur- en raamlijsten waren overal grote kieren en spleten. Daar waar de lijsten inmiddels geheel waren weggerot, waren er ook scheuren die in verbinding stonden met de spouwruimte. In de twee lange gan- gen was het plafond afgewerkt met ge- metselde klinkers. Door jarenlange lek- kage was het voegwerk op de meeste plaasten verdwenen en op enkele plek- ken waren zelfs hele brokken metsel-

werk uit het plafond gevallen. De gangen en de overige ruimten stonden door diverse grote en kleinere openingen in verbinding met de buitenwereld. De genoemde spleten, scheuren en kieren vormden voor veel vleermuizen een geschikte overwinteringsplaats.

De vleermuizen

Sinds 1986 is aantekening gemaakt van de hangposities en de hanghoogten van de mopsvleermuizen. Uit bijgaande figuur wordt duidelijk dat hangpositie 5 (spleet) verreweg favoriet was; hangpositie 4 (hoek) kwam twee keer voor terwijl één keer een mopsvleermuis vrij aan de wand hing (hangpositie 3).

De hanghoogten van de mopsvleermuizen staan eveneens in deze figuur vermeld. Drie maal zat een mopsvleermuis op of lager dan een hoogte van 150 cm, vier maal ter hoogte van de bovendorpels van ramen of deuren en zes maal in of tegen het plafond (240 cm).

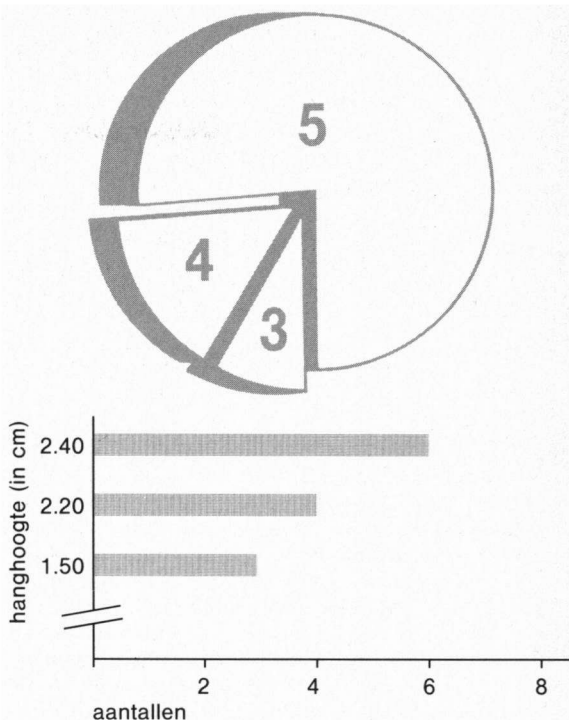
Nadat Schober en Grimmberger (1987) de aandacht vestigden op het al of niet ontbreken van het huidflapje aan de buitenostrand bij mopsvleermuizen, is daar bij de mopsvleermuizen uit Sluis, voor zover dat zonder verstoring mogelijk was, in het bijzonder op gelet; in geen van de gevallen werd het huidflapje vastgesteld.

In dit winterverblijf werden van de andere voorkomende vleermuizen de watervleermuis *Myotis daubentonii* en grootoorvleermuis *Plecotus auritus* frequent waargenomen. Van de baardvleermuis kon in een enkel geval de ondersoort Brandt's vleermuis *Myotis brandtii* worden vastgesteld op basis van kenmerken, beschreven door Schober en Grimmberger (1987); van de overige baardvleermuizen kon niet met zekerheid worden uitgemaakt of het ging om de baardvleermuis *Myotis mystacinus* dan wel Brandt's vleermuis.

Het naderende einde

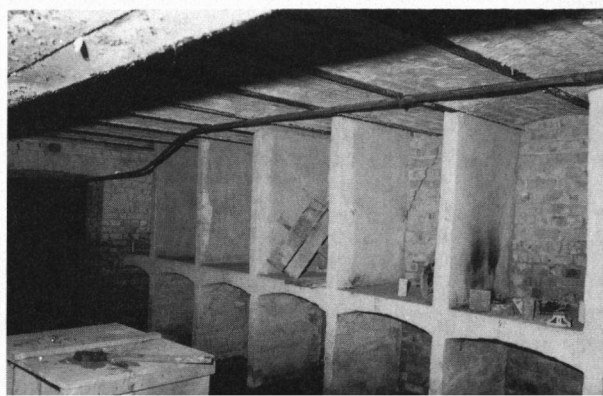
Bij de voorbereidingen van de wintertelling 1990/91 hoorde ik van de meubelfabrikant, de oorspronkelijke eigenaar, dat hij de ruïne had verkocht aan de graanhandelaar. Die zou de ruïne slopen en de grond bouwrijp maken. Ik kreeg toestemming om te inventariseren. Na de inventarisatie, waarbij onder andere drie mopsvleermuizen werden gevonden, is direct een poging ondernomen om de sloop te stoppen en anders te leiden. Een van de mopsvleermuizen verbleef

Frequentie van de hangposities van mopsvleermuizen in winterverblijfplaats te Sluis in de periode 1985/'86 tot 1990/'91.

Hanghoogten van mopsvleermuizen in winterverblijfplaats te Sluis in de periode 1985/'86 tot 1990/'91.

Blik in de kelders van de ruïne. Foto Jan Piet Bekker

namelijk in een ruimte die weldra onder het slopersgeweld zou bezwijken. Dit verzoek om uitstel voor dat winterseizoen werd ingewilligd, mogelijk noodgedwongen door de invallende vorstperiode. Diezelfde avond informeerde ik Peter Lina van Natuur, Milieu en Fauna-beheer (NMF), die accoord ging met het gevolgde beleid. In een later stadium nam Henk Zandstra, provinciaal medewerker van NMF het contact met de nieuwe eigenaar over. Bij het onderzoek wat hij toen instelde, waarbij hij ook probeerde de sloop geheel te voorkomen, trof hij geen (mops)vleermuizen meer aan in de kelders van deze ruïne. Wel vond hij in de kelders vuurresten en rook...

Hoop voor de toekomst

De vraag doet zich voor hoe de toekomst er uit ziet voor de mopsvleermuizen in het westen van Zeeuws-Vlaanderen. Zijn deze dieren verdwenen met het verlies van dit laatste winterverblijf, en zijn de mopsvleermuizen daarmee voorgoed verloren voor de Nederlandse fauna? De komende jaren zal pas een definitief antwoord gegeven kunnen worden. Toch is er wel een aantal kanttekeningen bij te maken.

In de zomer van 1988 is door Peter Twisk een inventarisatie verricht van de vleermuizen in het westen van Zeeuws-Vlaanderen (Twisk, 1989). Hoewel hij meerdere keren met de batdetector bij de ruïne van het jongenspensioonaat heeft geluisterd, kon hij in de omgeving van de ruïne noch elders in West-Zeeuws-Vlaanderen mopsvleermuizen signaleren. Daarmee blijft het onduidelijk of en in hoeverre de in Sluis gevonden mopsvleermuizen deel uitmaken van een grotere (deel)populatie. De dichtstbijzijnde bekende andere populaties bevinden zich in Zuidoost België en Duitsland.

Gedurende tien jaar zijn er mopsvleermuizen in Sluis gevonden. In het begin van de jaren tachtig is een aantal keren per winterseizoen geteld. Daarbij werd de tweede keer steeds een geringer aantal vastgesteld. Twee mogelijkheden kunnen dit verklaren: of de mopsvleermuizen hebben een andere, voor vleermuiszoekers moeilijker te ontdekken plek gevonden of de dieren hebben een andere winterverblijfplaats gevonden.

Recente navraag in de omgeving van Sluis heeft geleerd dat er nog een aantal oude kelders bij boerderijen aanwezig is.

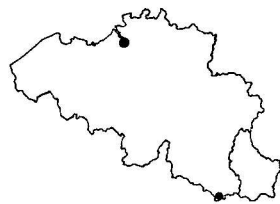
En, last but not least, is er ook nog de Stenen Beer. Dit is een ruïne met een keldercomplex gelegen langs een water, waaraan bovendien een aantal oude bomen staat. Mochten de mopsvleermuizen een winterverblijf zoeken in de Stenen Beer, dan zitten ze daar voorlopig goed. De restauratie van de Stenen Beer is namelijk begin dit jaar afgerond. Of de mopsvleermuizen daar het komende winterseizoen onderdak zullen vinden zal de toekomst leren.

Literatuur

Glas, G.H., 1982. Wintervondsten van mopsvleermuis en grijze grootvleermuis in Nederland buiten Zuid-Limburg. Lutra 25:15-16.
 Lina, P.H.C., 1987. Het voorkomen van de mopsvleermuis *Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774) in Nederland. Lutra 30:19-31.
 Schober, W. & E. Grimmberger, 1987. Die Fledermäuse Europas: kennen - bestimmen - schützen. Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.
 Twisk, P., 1989. Vleermuizen in het ruilverkavelingsgebied Aardenburg. Rapport Consulentenschap Natuur, Milieu en Fauna-beheer in Zeeland.

Jan Piet Bekker, Zwanenlaan 10, 4351 RX Veere .

Situatie in België

De mopsvleermuis, in België meestal dwarsoorvleermuis genoemd, is in het telseizoen 1990/1991 in Vlaanderen van slechts één lokatie bekend. Het betreft een fort nabij Antwerpen. Oudere waarnemingen (1980-1989) komen uit Oudenaarde (Oost Vlaanderen) en Ouderschoten (Brabant). In Wallonië worden in de streek rond Virton (Belgisch Luxemburg) jaarlijks enkele exemplaren aangetroffen. De algemene indruk is dat de soort in België achteruitgaat (pers. med. A. Lefevre).